

Rerum Naturalium Fragmenta No. 352

Jaskó Sándor: Dr. Szentcs Ferenc
tiszteleti tag emlékezete

Glasgow
1983

.

Rerum Naturalium Fragmenta

Tamas Jasko editor

34 Lomondside Ave, Clarkston, Glasgow G76 7UJ, Scotland

Dr. Szentes Ferenc tiszteleti tag emlékezete

(1907 – 1982)

Dr. Jaskó Sándor

Múlt évben hunyt el régi pályatársunk, a Magyarhoni Földtani Társulat tiszteleti tagja: Dr. SZENTES Ferenc. SZENTES Ferenc élete és tudományos működése azon évtizedekre esett, amikor a földtan tudománya nagy fejlődésen ment át. Ez a folyamatos átalakulás részben annak is volt köszönhető, hogy igen megnövekedett az ásványi nyersanyagok iránti kereslet és így világszerte jóval jelentősebb összegeket fordítottak a földtani kutatásokra is.

Emlékezzünk arra, hogy még ötven-hatvan évvel ezelőtt is jóformán csak a kalapács és a bányakompasz volt a térképező geológus összes felszerelése.

A geofizika is még gyermekcipőben járt. Esetenként lovasszekereken szállították ki a terepi mérésekhez az akkoriban még csak kisiparilag összeszerkesztett geofizikai mérőműszerek legelső példányait.

Ma már mindenütt megváltozott a helyzet. Terepjáró gépkocsik – nem egy esetben repülőgépek vagy helikopterek – könnyítik meg a nehéz terepviszonyokon a közlekedést. Bonyolult műszerekkel gazdagon felszerelt laboratóriumok vizsgálatai teszik eredményesebbé a begyűjtött anyagok feldolgozását.

A hegyvidékeken végzett felszíni észlelések (montán-geológia) mellett ma már mind nagyobb szerephez jut a mélyfúrások és geofizikai mérések eredményeit összegező mélyszerkezeti geológia is. A felszabadulás óta eltelt harmincnyolc év alatt hazánkban több mint húsz-szorosára növekedett a geológusok létszáma. Ezzel is kapcsolatos a munka jellegének megváltozása. A térképezéssel és ásványi nyersanyagkutatással foglalkozó geológusoknak azelőtt általában sajátos egyéni munkamódszerük volt, ami megnehezítette elért eredményeik egységes értékelését. Csak a felszabadulás után tértünk át a hivatalos előírások szerint megtervezett és kivitelezett rendszeres csoportmunkára.

Ez az átalakulás végigkísérte SZENTES Ferenc életpályáját is. Fiatal korában térképező geológusként barangolta be hegyvidékeink erdős-sziklás, festői tájait. A természet lelkes szeretete, új és új vidékek megismerésének vágya vezérelte, feledve a terepmunka végzésével együtt járó fáradsalmakat, hosszas gyaloglások megerőltetéseit.

Pályája második felében a különböző szakemberek nagyszámú részeredményeinek kritikai rendszerezésével és összesítésével foglalkozva, a MÁFI térképszerkesztő osztályát vezette. Ez a feladatkör az átlagnál szélesebb körű szaktudást igényelt és jelentősen túlhaladta a csak helyi problémákkal foglalkozó terepgeológusok feladatkörét. Felelősségteljes munkakörének ellátásában segítette a regionális földtanban való tájékozottsága és a nemzetközi szakirodalomban való olvasottsága is.

SZENTES Ferenc 1907-ben született Budapesten. Munkácsaládból származott; édesapja, SCHREIER József, nyomdász volt. Iskolai tanulmányait Budapesten végezte. Már középiskolás tanulmányai során érdeklődéssel fordult a földtörténet és az élővilág kialakulásának nagy kérdései felé. Ebben segítette egykori gimnáziumi tanára, HOJNOS Rezső (volt egyetemi tanársegéd) bátorító útmutatása is.

1925-ben érettségizett, majd beiratkozott a Közgazdasági Egyetem Tanárképző Intézetébe, ahol 1931-ben felső-kereskedelmi iskolai tanári oklevelet nyert földrajz és vegytan szaktárgyakból.

A földtan tudománya iránt érdeklődő ifjút nem elégítették ki az itt kötelezően előírt tantárgyak, s ezért – a Közgazdasági Egyetemen folytatott tanulmányaival egyidejűleg – több éven át folyamatosan látogatta a Tudományegyetem Földtani Tanszékén PAPP Károly előadásait is.

Így sikerült neki – Magyarországon legelsőként – 1932-ben gazdaság-geológiából ledoktorálnia. Doktori szigorlatát cum laude jeggyel tette le oly neves professzorok előtt, mint ifj. LÓCZY

Lajos (gazdasági geológia), DOBY Géza (kémiai technológia), TELEKI Pál (gazdasági földrajz).

Ifj. LÓCZY Lajos hamarosan felfigyelt a tehetséges és szorgalmas fiatalemberre és maga mellé vette a Közgazdasági Egyetem Gazdasággeológiai Intézetébe. Itt kezdetben mint gyakornok, majd később mint tanársegéd dolgozott, így az évek folyamán a tanítványból odaadó munkatárs lett.

Állami ösztöndíjjal több tanulmányutat tett. Így 1934-ben Ausztriában, 1935-ben Olaszországban, 1936-ban pedig Németországban folytatott regionális földtani és hegységszerkezeti tanulmányokat.

Időközben LÓCZY igazgató lett a Magyar Állami Földtani Intézetben s ide rövidesen követte több egyetemi tanítványa és tanzéki munkatársa is.

SZENTES Ferencet 1936-ban nevezték ki a Földtani Intézetbe, ahol 34 éven át megszakítás nélkül teljesített szolgálatot, egészen 1970-ben történt nyugdíjba vonulásáig. Itt 1936-ban asszisztens, 1939-ben adjunktus, 1941-ben osztálygeológus, majd 1944-ben főgeológusi rangot nyert. Pályája nem szenvedett törést LÓCZY Lajos külföldre távozása után sem. 1958-ban a Térképszerkesztő Osztály vezetőjévé nevezték ki, később az Intézet tudományos főmunkatársa lett.

1955-ben a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Munka Érdeméremmel tüntette ki. 1969-ben centenáriumi emléklapkettet kapott a Magyar Állami Földtani Intézet 100 éves fennállása alkalmából rendezett ünnepségen.

1940-ben házasságot kötött FEKETE Izabellával. Két gyermekük született: Izabella és László, akikbe szintén beleoltotta a természet szeretetét, így érthető, hogy leánya követte apját a geológusi pályán.

Tevékeny részt vállalt a Magyarhoni Földtani Társulat életében is. Őszinte, nyílt jelleme, közvetlen modora népszerűvé tette kollégái körében, ezért 1944 óta ismételten újra és újra beválasztották a választmányi tagok sorába.

A Magyarhoni Földtani Társulat vezető testületében két évtizeden át folyamatosan kifejtett önzetlen munkásságáért 1966-ban emlékgyűrűvel tüntették ki. A Földtani Közlöny 1967. évi kötetében megjelent külön közleményben méltatták érdemeit és köszöntötték fel SZENTES Ferencet hatvanadik születésnapja alkalmából. 1977-ben 50 éves társulati tagságát díszoklevéllel ismerték el.

Kortársai között egyik legtevékenyebb szakember volt. Ezt bizonyítja, hogy több mint 60 dolgozata jelent meg nyomtatásban.

Legelső önálló munkája „A Buda-Pilis-hegység Nagy-kevély hegycsoportjának földtani leírása, különös tekintettel annak gazdasággeológiai jelentőségére” c., 1932-ben benyújtott egyetemi doktori értekezése volt, amelynek egyes részletei utóbb a Földtani Közlönyben nyomtatásban is megjelentek.

A későbbi évek folyamán több további tanulmányát is publikálta a Földtani Közlönyben, így a kövesült hullámbarázdák keletkezésmódjáról, a kárpáti hegységrendszeréről, továbbá Balatonfüred környékének tektonikájáról készített értekezéseit.

A Magyar Állami Földtani Intézet 1933-tól 1943-ig országunk északi részében, a harmadidőszaki dombvidékek részletes térképezését végezte el. Ebben a munkában SZENTES Ferenc is jelentős tevékenységet fejtett ki.

A háború befejezését követő években főleg a Dunántúlon végzett különböző földtani kutatásokat. Közülük külön említést érdemelnek a Keszthelyi-hegységben végzett kénkovand vizsgálatok. A gyakorlati célú kutatások mellett ez időben több elméleti jellegű értekezést is publikált a kőszóképződésről és a kárpáti hegységrendszer helyzetéről az Alpesi-orogénben. Geotektonikai megállapításainak elismeréséül 1952-ben kandidátusi fokozatot nyert.

Felhagyva a terepmunkával, 1953 után összesítő térképszerkesztői tevékenységnek szentelte tudását. Jelentős szerepe volt Magyarország 1 : 300 000-es, 1956-ban kiadott földtani térképének, valamint a Budapest környéki 1 : 50 000-es, 1958-ban megjelent térképnek elkészítésében.

1957-ben őt bízták meg a Magyar Állami Földtani Intézetben újonnan megalakult Térképszerkesztő Osztály vezetésével. A Térképszerkesztő Osztály főfeladata volt a Magyarország területére eső 200 000-es földtani térképlapok, valamint szövegmagyarázóik nyomdakész állapotra való összeállítása, a KGST Műszaki Tudományos Földtani Együttműködési Bizottság irányelveinek megfelelően.

Az osztály másik jelentős munkája volt 1958-ban Magyarország 1 : 500 000 méretarányú nagyszerkezeti térképének elkészítése. Ezt használta fel Európa tektonikai térképének összeállításához

a Nemzetközi Földtani Kongresszusok Térképszerkesztő Bizottsága is.

A velünk szomszédos országok területét is érintő térképszerkesztési feladatok közösen összehangolt megoldására SZENTES Ferenc 1958-tól kezdve évenként részt vett – mint hivatalos kiküldött – a Kárpát-Balkán Asszociáció tektonikai albizottságának különböző ülésein: Kijevben, Lvovban, Pozsonyban, Bukarestben és Belgrádban.

1970-ben ment nyugdíjba. A mindinkább elhatalmasodó súlyos betegsége meggátolta, hogy ezután is folytassa tudományos kutatásait. Élete utolsó éveit családja körében, csendes visszavonultságban töltötte. Halálával a magyar földtani tudomány egyik kiváló művelőjét veszítettük el.

Halálával annak a régi gárdának egyik utolsó tagja távozott sorainkból, amelyik annak idején lefektette földtudományunk alapismereteit s így lehetővé tette, hogy az őket követő újabb generáció ezeknek a régi eredményeknek az ismeretével és felhasználásával még eredményesebben végezhesse tovább hazánk földtani kutatásait.

A kortársak SZENTES Ferencre mint szerény, közvetlen, segítőkész emberre fognak visszagondolni. Emlékét azonban nemcsak hajdani barátai, geológus kollégái őrzik meg, hanem sokkal tovább azok a földtani értekezések és térképek, amelyek keze alól kerültek ki. Ezek olyan maradandó értékek, amelyek példaképnek és iránymutatónak szolgálnak a nyomunkba lépő fiatal pályatársak számára is.

Dr. Szentés Ferenc irodalmi munkássága

A Táborhegyi sziklaüreg. 1929. A Természet XXV. No 19—20. pp. 191—193.

Adatok a Buda-Pilisi hegység Nagy-kevély hegycsoportjának hidrológiai viszonyaihoz. 1933. Hidr. Közl. XII. pp. 46—63.

Hegyszerkezeti megfigyelések a budai Nagy-kevély környékén. 1934. Földt. Közl. LXIV. No 10—12. pp. 283—296. (Beiträge zur tektonischen Entwicklung der Umgebung des Nagykevély- Gebirges bei Budapest p. 293.)

Jelentés az 1934—35. években a Mátra északi oldalán végzett földtani felvételekről. 1939. Földt. Int. Évi Jel. az 1933—35. évekről. II. köt. pp. 621—637. (Aufnahmebericht über die Jahre 1934—35 am Nordfusse des Mát-ra-Gebirges. pp. 637—652.)

Kövesült hullámbarázdák. Über fossile Wellenfurchen. (Csak németül) 1936. Földt. Közl. LXVI. pp. 40-50.

Ásványolaj kutatás és termelés Németországban. 1937. Ásványolaj VII. No 5—6. pp. 29—36 .

Atlantis. 1937. Földt. Ért. Új évf. II. No 2. pp. 79—85.

A magyarországi ásványolaj-kutatás és termelés. 1938. A Földgömb, pp. 93—103.

Hegységek keletkezése. 1938. A Földgömb IX. No 8. pp. 290—299.

A törökországi földrengés. 1940. Termtud. Közl. pp. 1—4.

— SCHRETER Z.: Nagybatony környékének földtani térképe 1: 25 000.
— 1940. Magy. Tájak Földt. Leírása II. mell.

— SZALAI T.: Földtani tanulmányok Kárpátalján. 1941. Besz. Földt. Int. Vitaül. Munk. II. köt. pp. 93—108.

A magyarországi kőszobányászatról. 1941. A Pesti Újság Évkönyve, pp. 89-91.

Jelentés Aszód távolabbi környékén végzett részletes földtani felvételekről. 1941. Földt. Int. Évi Jel. Az 1936—38. évekről. I. k. pp.465—468. (Bericht über die geologischen Detailaufnahmen in der weiteren Umgebung von Aszód pp. 469-472.)

Jelentés Pétervására és Salgótarján közötti területen végzett részletes földtani felvételekről. 1942. Földt. Int. Évi Jel. az 1936—38. évekről II. köt. pp. 949—956.

A felsőtisza miocén medence összefoglaló képe. 1942. Besz. Földt. Int. Vitaül. Munk. 2. füzet. pp. 5—15.

— SCHRÉTER Z.—VIGH GY.—SÜMEGHY J.—FÖLDVÁRI A.—HORUSITZKY F.—MAJZON L.—BANDÁT H.: A Magyar Királyi Földtani Intézet egységes jelkulcsa. 1942. Klösz Gy. és Fia, Bp. pp. 1—63.

Előzetes jelentés az 1938—39. években a Keszthelyi hegységben végzett részletes reambuláló felvételről. 1943. Földt. Int. Évi Jel. 1939—40. évről I. köt. pp. 271—272. (Vorbericht über die detaillierten Reambulationsaufnahmen im Jahre 1938—39. im Keszthelyer Gebirge, pp. 273 —274.)

Oroszország bányakincsei. 1943. A Földgömb. XIV. 5. pp. 89—95.

Aszód távolabbi környékének földtani viszonyai. 1943. M. Tájak Földt. Leír. IV. pp. 1—42.1: 37 500 földt. Térkép. (Die weitere Umgebung von Aszód. pp. 43—58.)

Salgótarján és Pétervására közötti terület. 1943. M. Tájak Földt. Leír. V. pp. 1—36.1: 25 000 földt. térkép, pp. 37—57. (Die Gebiet zwischen Salgótarján und Pétervására.)

Jelentés a Máramaros vármegyében 1989–42. években végzett földtani felvételek állásáról. 1945. Földt. Int. Évi Jel. 1941–42. I. k. pp. 369–373. (Bericht über den Stand der geologischen Aufnahmen in Máramaros während der Jahre 1939-42. PP. 375-376.)

— RÓNAI A.: Középeurópa atlasz. Földtani és bányászati térképek. 1945. Rotaprint nyomás.

Kősóképződés a Kárpát-medencében. 1947. Jelent. a Jövedéki Mélykutatás 1946 évi sókutató munkálatairól. Kiadta a Magy. Pénzügymin. pp. 19–33.

Fedémes környékének hegyszerkezeti viszonyai. 1947. Földt. Int. Evi Jel. 1945–47. évről I. k. pp. 157–159.

— BARTKÓ L.: A Budapest környéki szénhidrogénkutatások eddigi eredményei. 1947. Jel. a Jövedéki Mélykút. 1946. évi sókutató munkálatairól. Kiadta a Magy. Pénzügymin. pp. 160–166.

— FÖLDVÁRI A. — NOSZKY J. — SZEBÉNYI L.: Földtani megfigyelések a Kőszegi hegységben. 1948. Jel. a Jövedéki Mélykutatás 1947–48. évi munk. Kiadta a Magy. Pénzügymin. pp. 5–31. (1 : 25 000 térkép)

A kénkovand előfordulások földtani viszonyai a Keszthelyi hegység környékén. Jel. a Jövedéki Mélykút. 1947–48. évi munk. Kiadta a Magy. Pénzügymin. pp. 51–103.

— SZALAI T. et al.: Az Északkeleti Kárpátok üng völgytől K-re eső szakaszának, valamint a Felső-tiszai miocén medence földtani térképe 1 : 200 000. 1948. Földt. Int. Évk. XXXVIII.

A Kárpáti hegységrendszer helyzete az alpesi orogénben. 1949. Földt. Közi. LXXIX. No 1–4. pp. 1–6.

Adatok Balatonfüred környékének hegyszerkezetéhez. 1949. Földt. Közi. LXXIX. 5—8. pp. 1—5.

A Kárpáti sóképződmények hegyszerkezetéről. 1949. Földt. Int. Évk. XX-XIX. I. rész. pp. 273—285. (The tectonics of Carpatien salt formations, pp. 286—287.)

A kárpáti sóképződmények szerkezetéről. 1950. Földt. Int. Évi Jel. 1943. évről. II. k. pp. 209—226.

Az északerdélyi gaural bentonitról. 1950. Földt. Int. Évi Jel. 1943. évről II. k. pp. 393-398.

A bükkszéki kísérleti bánya földtani tanulságai. 1951. Földt. Int. Évk. XL. 2. pp. 23 — 31.

A veszprémi műút új feltárásai. 1951. Földt. Int. Évi Jel. 1945-47. évről. II. k. pp. 253-255.

Jelentés az 1946. évben Párád környékén végzett földtani felvételről. 1951. Földt. Int. Évi Jel. 1945 — 47. évről. II. k. pp. 151-154.

Összefoglaló jelentés az 1948-49 évi pestkörnyéki felvételről. 1952. Földt. Int. Évi Jel. 1949. évről.

— VIGH F.: A dorogi szénmedence hegyszerkezeti és védőréteg viszonyai, különös tekintettel a karsztvízveszély elleni védekezésre. 1952. Bány. Lap. VII. évf. 85. k.

A Herend és Eplény közötti terület földtani áttekintése. 1953. Földt. Int. Évi Jel. 1950. pp. 271 — 276. 1: 50 000 térkép.

Az istenmezei bentonittelep. 1956. Földt. Int. Évi Jel. 1954. évről. pp. 179—183. (Le gisement de bentonité de Istenmezeje, pp. 184—189.)

— mint főszerkesztő, társszerzőkkel: Magyarország földtani térképe 1 : 300 000. 1956.

— Couche de Kossen. Lexique stratigraphique international. 1956. Vol. I. Fasc. 9. Hongrie pp. 73—74. Congrès Géologique International. Commission de stratigraphie

Az ajkai szénmedence hidrogeológiai viszonyai és a vízveszély elleni védekezés módszerei. 1957. Bány. és Koh. Lap. 90. évf. 6. sz. pp. 308—321, és 7—8. sz. pp. 398—412.

Bauxitkutatás a Keszthelyi-hegységben. 1957. Földt. Int. Évk. XLVI. 3.1950—54. pp. 551 — 557. (Bauxitschürfungen im Keszthelyer Gebirge, pp. 538—539.)

Bauxitkutatás Ajka—Városlőd—Öcs közötti területen. 1957. Földt. Int. Évk. XLVI. 3., pp. 543—549. (Bauxitschürfung im Gebiete zwischen Ajka—Városlőd und Öcs. pp. 550—551.)

— társszerzőkkel: Magyarázó Magyarország 1 : 300 000-es földtani térképéhez. 1958.

— társszerzőkkel: Budapest és környékének geológiája. 1958. PÉCSI M.: Budapest természeti képe c. könyvben. 1 : 50,000 földtani térkép, szelvények és fényképek.

A magyarországi mezozóos kéregmozgások. 1959. Földt. Int. Évk. XLIX. 3. pp. 741—745.

Előzetes jelentés Egercsehi környékének földtani térképezéséről. 1959. Földt. Int. Évi Jel. az 1955—56. évről. pp. 351 — 357. (Compte rendu du levé des environs d'Egercsehi. pp. 357—359.)

Magyarország hegységszerkezeti térképe. 1 : 500,000. 1961. Földt. Int. Évi Jel. az 1957—58. évről. pp. 7—12. (Carte tectonique de la Hongrie pp. 12—18.)

Magyarország áttekintő földtani térképsorozatának új kiadása. 1964. Földt. Int. Évi Jel. 1961. évről. II. pp. 68—74. (Nouvelle édition de la série de cartes géologiques générales de la Hongrie, pp. 74 — 75.)

Átnézetes és részletes földtani térképek szerkesztése és közreadása. 1964. Földt. Int. Évi Jel. az 1962. évről. pp. 563—565. (Herstellung und Ausgabe von geologischen Übersichts- und Detail-Karten, pp. 566—567.)

Tectonique de l'Europe. Hongrie. 1964. Moscou. Maison d'Édition „Nauka” — Maison d'Édition „Nedra”. pp. 307—310.

Die Tiefenstruktur Ungarns. 1964. Recueil en l'honneur de l'Académicien Iovtcho Smilov Iovtchev. Sofia.

Magyarázó Magyarország földtani térképsorozatához. L-3-II. Budapest. A „Rétegtan” c. fejezetnek a triászra vonatkozó része. 1966.

Magyarország Nemzeti Atlasza. Földtani és Vízföldtani rész. 1967. Kartográfiai Váll. kiadv. Budapest, pp. 1—112.

Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához. L-34-I. Tatabánya. A „Földrajzi- és földtani áttekintés” c. fejezetek. A „Rétegtan” c. fejezet (a jura és a miocén vulkanitok kivételével), továbbá a „Hegységszerkezet és fejlődéstörténet” c. fejezet. 1968.

Rezi község vízellátása. 1969. Hidr. Tájékozt. 14. sz. pp. 91—92.

Hozzászólás KŐRÖSSY L.: „A tektonikai taglalás módszereiről” c. előadásához (társszerzőként). 1971. Ált. Földt. Szemle, I. füz. pp. 37—40.

Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához. L-34-VII. Székesfehérvár. A „Paleozoikum és mezozoikum rétegtana”, továbbá a „Hegységszerkezet és fejlődéstörténet” c. fejezetek. 1972.

Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához. L-33-XII. Veszprém. A „Földrajzi és földtani áttekintés”, valamint a „Hegységszerkezet és fejlődéstörténet” c. fejezetek. 1972.

A Keszthelyi-hegység hegyszerkezeti helyzete. 1972. Földt. Int. Évi Jel. az 1970. évről. pp. 150—153.

— JUGOVICS L. Id. Lóczy Lajos kutatásai a Magas-Himalájában. 1972. Földt. Közl. 102. köt. 1. füz. pp. 74—79.

A Keszthelyi-hegység földtani térképe 1 : 20 000. (Átdolgozta BOHN P. 1976-ban.) 1979. in: BOHN P.: A Keszthelyi hegység regionális földtana. Geol. Hungar. Ser. Geol. Tom. 19.

(*Földtani Közlöny, Bull. of the Hungarian Geol. Soc. (1983). 113. 297—301*)